

Prosjektbeskrivelse

Yrkesdeltakelse og nedsatt hørsel

Likeverdig deltakelse i arbeidslivet

Prosjektleder: Cand. ed. Elisabeth Svinndal
telefon 951 59 819

Hovedveileder: Dr. scient. Chris Jensen
Rehabiliteringssenteret AiR
telefon 919 17 918

Søkende instans: Hørselshemmedes Landsforbund

Eksternt utførende instans: Rehabiliteringssenteret AiR

Innholdsfortegnelse

1.	Bakgrunn og kunnskapsstatus	2
1.1	Funksjonshemming og sysselsetting	2
1.2	Hørselshemming i arbeidslivet	2
1.3	Rehabilitering	3
2	Prosjektets målsetting	4
3	Teoretisk referanseramme	5
3.1	Metode	6
3.1.1	Kvantitativ spørreundersøkelse	6
3.1.2	Kvalitativ intervjustudie	7
4	Fremdriftsplan	9
5	Budsjett	9
6	Publisering og formidling	9
7	Studiens nytteverdi	10
	Referanseliste	11

1. Bakgrunn og kunnskapsstatus

1.1 Funksjonshemming og sysselsetting

Funksjonshemming ble tidligere forstått gjennom en medisinsk modell hvor hemmingen var en egenskap ved individet. I dagens samfunn forstås som regel funksjonshemming gjennom en relasjonell modell hvor hemmingen oppstår mellom individet og samfunnet og er relativ gjennom størrelsen på gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav (Tøssebro, 2010). ICF¹-modellen beskriver hvordan deltakelse i samfunnslivet, og mer spesifikt i arbeidslivet, avhenger av individets helse, fysiske og mentale kroppsfunksjoner og av kontekstuelle faktorer som for eksempel krav i arbeidslivet og lovgivning (ICF 2006). I følge modellen vil funksjonsevnen kunne endre seg når arbeidslivets krav endrer seg uavhengig av endringer i helse og kroppsfunksjoner. Dette avspeiles også i arbeidsevnebegrepet, hvor arbeidsevne både i forskningsmessig og praktisk betydning avhenger av kroppsfunksjon og spesifikke krav i arbeidet (Arbeids- og sosialdepartementet, 2012).

Utgangspunktet for velferdsstaten er at man skal bidra etter evne og få etter behov. Samtidig er det en forutsetning for velferdsstatens fortsatte eksistens at så mange som mulig bidrar (Normann, Sandvin & Thommesen, 2013). Denne forutsetningen sammenfaller godt med intensjonen om at alle skal ha like muligheter til deltakelse, og det er i Norge en målsetting om full deltakelse i arbeidslivet. Denne målsettingen kan sees gjennom lovverk som likestillings- og diskrimineringsloven, FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter som Norge nylig har ratifisert samt avtalen om inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen).

Likevel er det en kjensgjerning at svært mange funksjonshemmede står ufrivillig utenfor arbeidslivet (SSB, 2013). I følge SSB var andelen sysselsatte blant personer med funksjonshemming i 2013 42,7 %. I hele befolkningen var tallet 74,2 %. Av de ikke-sysselsatte funksjonshemmede var det 27 % som ønsket arbeid, mens 20 % ble klassifisert som arbeidsledige. Arbeidsforskningsinstituttet foretok i 2010 en litteraturgjennomgang som skulle bidra til å kaste lys over sysselsettingssituasjonen for funksjonshemmede. Deres kunnskapsstatus viser blant annet at hørselshemmede hadde en sysselsettingsrate på 67 %, mens i befolkningen for øvrig var den på 77 %² (Norvoll & Fossetøl, 2010). AFI viser videre til at det er en tendens til å tolke dette som "undersysselsetting" for funksjonshemmede generelt ved at mange antakeligvis kunne jobbet gjennom ytterligere tilrettelegging, og at der en mulighet for underrapportering av arbeidsledigheten i gruppa. Det vises også til undersøkelser som viser at økningen i uførepensjon er størst blant unge (ibid.).

1.2 Hørselshemming i arbeidslivet

Hørselshemming er først og fremst et kommunikasjonshinder som kan påføre ulike utfordringer i omgang med andre mennesker, i arbeidslivet og privat. Hørselstap kan avhjelpes med høreapparat og/eller andre tekniske hjelpemidler. Slik teknikk vil ikke gi normal hørsel, men forhåpentligvis gi bedre lyttemuligheter. Hvilke konsekvenser et hørselstap får, vil avhenge av nytten av tekniske hjelpemidler, medisinske forutsetninger, egenskaper hos personen i tillegg til ytre rammer og forutsetninger i det system personen er en del av.

Selv om mange hørselshemmede klarer seg godt i arbeidslivet uten spesiell tilrettelegging, er det en betydelig andel personer med hørselstap som sliter i det daglige for å klare kravene i arbeidslivet, og

¹ International Classification of Functioning, Disability and Health

² Arbeidskraftundersøkelsen til SSB

som opplever en slitasje over tid som gjør dem spesielt utsatt for å falle ut av arbeidslivet (Clausen, 2003). St.meld. nr. 40 (Sosialdepartementet, 2002-2003) peker på at personer med nedsatt funksjonsevne forlater arbeidslivet tidligere enn andre, og mange opplever nedgang i funksjonsnivå relativt tidlig. Det er også en høyere andel innen denne gruppa som jobber deltid enn i befolkningen for øvrig (ssb.no, 2013, Sosialdepartementet, 2002-2003). Clausen (2003) fant også at hørselshemmede i Danmark er i mindre grad sysselsatt enn befolkningen for øvrig, og de har en større sannsynlighet for å bli utstøtt fra arbeidsmarkedet. Andelen førtidspensjonerte er markant høyere blant hørselshemmede enn blant normalthørende (ibid.).

For personer med hørselstap vil utfordringene ofte være relatert til tilgang på og innhenting av informasjon som er nødvendig for å utføre arbeidsoppgavene samt det å være en del av fellesskapet på arbeidsplassen. Tilrettelegging av arbeidsplassen og -oppgavene er tiltak som kan bidra til å gjøre arbeidsdagen mindre krevende. Siden nedsatt hørsel er en lite synlig funksjonsnedsettelse, er det i stor grad en forutsetning at personen med hørselstap selv er åpen om tapet sitt for at omgivelsene skal kunne ta hensyn til personens behov. Det er i samfunnet generelt lite kunnskap om sansetap og hvilke behov mennesker med sansetap har for tilrettelegging og hensynstaging. Det er min erfaring etter mange år i fagfeltet at også personer med nedsatt hørsel selv har lite kunnskap om eget tap, sekundære plager det kan gi og hvilke muligheter de har til rehabiliteringstiltak. Derimot er min erfaring at mange hørselshemmede strekker seg langt for å gjøre jobben tilfredsstillende uten å be om noen form for tiltak for på den måten å slite seg ut over tid. Clausen (2003) fant at sosial isolasjon er utbredt blant hørselshemmede, samtidig som mange er tilbakeholdende med å opplyse om sitt hørselstap.

1.3 Rehabilitering

Rehabilitering blir i dagliglivet gjerne forstått som aktiviteter som har til formål å gjenvinne en tapt funksjonsevne. Med en samfunnsutvikling som har utviklet seg fra en forståelse av at individet skal tilpasse seg samfunnet, til at vår mulighet til deltakelse bestemmes av de rammer samfunnet gir, har forståelsen av rehabilitering fått en videre betydning.

Retten til rehabilitering er i dag lovfestet gjennom flere lover og defineres da som «tidsavgrensede, planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til brukerens egen innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet» (Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator § 3). Det innebærer at et rehabiliteringstilbud skal være en målrettet prosess med flere aktører hvor brukeren selv er sterkt medvirkende i å utforme målene for arbeidet, som kan omfatte alle livets områder og arenaer, selv om forståelsen i mange tilfeller begrenser seg til å gjelde helsesektoren. Normann, Sandvin og Thommesen mener at rehabilitering ikke har noen institusjonelle grenser og definerer rehabilitering til å være det som «til enhver tid kreves for å realisere brukerens individuelle mål» (2013, s. 139). De peker videre på et behov for at tjenesteapparatet må ha en organisatorisk beredskap for å kunne møte personers individuelle mål.

Det er i flere sammenhenger pekt på problemer knyttet til oppsplitting og fragmentering i tiltaksapparatet (Norman, Sandvin & Thommesen, 2013), og tilbudet til hørselshemmede lider også under tilsvarende fragmentering (Sosial- og helsedirektoratet, 2007). I rapporten pekes det på ulike utfordringer i tjenestetilbudet til hørselshemmede, som for eksempel mangelfull samhandling mellom ulike tilbud og etater, forskjeller i tilbudet avhengig av bosted, manglende eller mangelfull

informasjon om rettigheter og muligheter innen hørselsomsorgen, fragmentert tjenestetilbud uten noen form for koordinering, manglende rehabiliteringstilbud som inkluderer psykososiale konsekvenser samt manglende fora for samarbeid tjenesteyterne seg imellom (ibid.).

I følge «Veileder i habilitering og rehabilitering av mennesker med synstap og hørselstap» krever rehabilitering innen sansetap kunnskap om ulike former for slike tap og hvilke konsekvenser det får for menneskene det gjelder (Statens helsetilsyn 2000). Veilederen peker på at slik kunnskap i liten grad finnes på kommunalt nivå. Det innebærer at denne kunnskapen i stor grad kun finnes i tjenester med hørselsfaglig utdannet personale, som gjerne befinner seg innen spesialiserte tjenester. Innenfor tjenestetilbudet til personer i yrkesaktiv alder er det kun noen få slike tjenester. Innen helsesektoren gjelder det offentlige hørselssentraler (32³ stykker lokalisert ved noen av landets helseforetak) og 85⁴ private øre-nese-hals-klinikker som er avtalespesialister. Innen arbeid og velferd har som regel de fylkesvise hjelpemiddelsentralene slik kompetanse i tillegg til NAV kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse i Oslo. De er en landsdekkende tjeneste, men har et samarbeid med regionale aktører i Midt-Norge og Nord-Norge. I tillegg driver Hørselshemmedes landsforbund (HLF) et kompetansesenter i Lier som tilbyr kurs til yrkesaktive som står i fare for å falle ut av arbeidslivet. Dette tjenestetilbudet har i liten grad kapasitet, økonomi eller mandat til å ta et helhetlig perspektiv eller ansvar for rehabiliteringsprosessen til denne gruppa. I tillegg er tjenestetilbudet for mange lite tilgjengelig på grunn av geografisk plassering selv om det er et landsdekkende tilbud.

2 Prosjektets målsetting

Dette prosjektet har med bakgrunn i denne situasjonen en todelt målsetting. Gjennom første del ønskes det å kartlegge målgruppas deltakelse i arbeidslivet noe som inkluderer vilkårene for deltakelse, bruk av deltid, uførepensjon og grad av arbeidsledighet. I tillegg vil studien inkludere en kartlegging av målgruppas bruk av og tilbud om hørselsfaglige og arbeidsrettede tjenester. Prosjektets andre målsetting er å identifisere avgjørende faktorer for å sikre full deltakelse i arbeidslivet for hørselshemmede. Prosjektet har på bakgrunn av dette følgende forskningsspørsmål:

- Hva slags tjenester og hvilken grad av oppfølging trenger hørselshemmede i yrkesaktiv alder for å få innpass i arbeidslivet og hindre utstøting?
- Hvilke barrierer finnes for full deltakelse i yrkeslivet for arbeidstakere med nedsatt hørsel, og hvilke suksessfaktorer kan identifiseres for vellykket deltakelse?

Den forskningsbaserte kunnskapen som prosjektet skaffer til veie skal brukes i arbeidet med å utvikle et bedre tilpasset og mer hensiktsmessig rehabiliteringstilbud til målgruppa. Kunnskapen fra prosjektet vil også identifisere hva som fungerer og som følgelig kan bygges videre på for å kunne tilpasse tilbudet.

Målgruppa

Hørselshemming er en samlebetegnelse for alle grader og typer av hørselstap og favner følgelig alle personer fra de med små tap til døve og personer med både ensidige og tosidige hørselstap. I mange sammenhenger skiller det mellom tunghørte og døve, hvor tunghørte er de som kan oppfatte tale og

³ I følge frittsykehusvalg.no hentet 06.06.14

⁴ Opplyst fra Hørselshemmedes landsforbund

regulere egen stemme gjennom hørselen med eller uten bruk av høreapparat. Døve er da mennesker som ikke kan oppfatte tale og regulere egen stemme gjennom hørselen med eller uten høreapparat (Falkenberg & Kvam, 2012). Døve vil ofte bruke tegnspråk som sin hovedkommunikasjonsform. I dette prosjektet vil informantgruppa avgrenses til å gjelde tunghørte. Å ekskludere tegnspråklig kommunikasjon gjøres på bakgrunn av en antakelse om at en flerspråklig arbeidsplass vil stå overfor andre utfordringer og følgelig generere flere parametere i undersøkelsen og i analysen. Dette ville overskride rammene for prosjektet.

3 Teoretisk referanseramme

Sosialkonstruksjonismen vil utgjøre prosjektets forståelsesramme. Det innebærer en forståelse av at mennesker konstruerer sin virkelighet gjennom samhandling med andre over tid (Gergen, 2010). Vi konstruerer oss selv gjennom språket og opprettholder forståelsen av oss selv gjennom de historier vi forteller om oss selv (Lundby, 1998). Gjennom våre relasjoner opprettholder vi en forståelse av oss selv og omverdenen og skaper en «sannhet» om den. Hva som er en sannhet innen ulike grupper, vil avhenge av de til en hver tid gjeldende paradigmer for den enkelte gruppe (Gergen, 2010).

I denne forståelsesrammen står språket sentralt fordi vi deler vår forståelse av verden gjennom språket. Vi velger ord som beskriver den verden vi lever i, og brukerne kommer frem til en enighet om hvilke ord som er de riktige. Det innebærer at det innen sosialkonstruksjonismen ikke finnes noen entydige sannheter, rett eller galt, men diskurser hvor noen har mer makt enn andre. Språket er ikke nøytralt, men oppfattes som en samhandlende prosess i stadig endring. Det innebærer også at man kan skape nye paradigmer og alternative forståelser av fenomener, og det er innenfor denne forståelsen at forskning kan være verdifull. Forskningen gjennom dette prosjektet vil kunne bidra med å beskrive sysselsettingssituasjonen for hørselshemmede på en alternativ måte, men en ny narrativ, som igjen kan åpne for en utvidet diskurs. Nye diskurser og nye forståelser kan skape nye paradigmer. Vi har som nevnt innledningsvis hatt et paradigmeskifte i forståelsen av hva funksjonshemming er. Det kan likevel være behov for nye forståelsesmåter innen hørselshemming og deltakelse som kan bidra til flere muligheter for den enkelte, både på den enkelte arbeidsplass og på et mer overordnet nivå.

Denne avhandlingen vil også ha en systemteoretisk tilnærming. Det innebærer en forståelse hvor den enkelte kan påvirke sine omgivelser og sine utviklingsmuligheter. Mennesker lever i ulike systemer hvor ulike krefter og motkrefter virker innenfor hvert system og mellom systemene i interaksjon med den enkelte. Disse kreftene vil i stor grad avgjøre den enkeltes endringspotensial (Johannessen, Kokkersvold & Vedeler, 1997). Denne tilnærmingen anses som hensiktsmessig fordi den ser mennesket i samspill med sine omgivelser. Det enkelte system man lever i påvirker oss og våre muligheter, men systemene påvirker også hverandre gjennom at vi tar med oss erfaringene fra ett system inn i et annet, for eksempel vil trivsel og erfaringer i familien påvirke hverdagen vår på jobb og vice versa. Innenfor systemteori ser man også på påvirkningskraften i systemer som er mer perifere (ibid.), som for eksempel de som bare berører oss indirekte og som vi følgelig har færre muligheter til å påvirke. Eksempler på dette kan være rammefaktorer og politiske beslutninger.

Loisel & Durand (2005) forstår nedsatt arbeidsevne (work disability) som en prosess og har utviklet en person-omgivelsesmodell. Modellen inkluderer fire sider ved omgivelsene med arbeidstakeren i sentrum. De fire sidene er arbeidsplassen med sine systemer, arbeidstakerens personlige system som

inkluderer blant annet fysiske, kognitive og følelsesmessige sider, helsevesenet med sine ulike organiseringer av tjenester og lovgivning og forsikringsordninger. Modellen viser at funksjonshemming kan bestemmes av andre faktorer enn individet selv, noe som åpner for en annen tilnærming til rehabiliteringsprosessen. Loisel & Durands modell vil være hensiktsmessig å bruke i studien, og den vil få en sentral plass.

3.1 Metode

For å skaffe bred kunnskap er det ønskelig å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode.

3.1.1 Kvantitativ spørreundersøkelse

Tilbudet som finnes i dag er mangelfullt og fragmentarisk, men det er ikke tallfestet hva gruppa har fått av tilbud og hva de kjenner til av tilbud.

Det vil bli gjennomført en kvantitativ undersøkelse blant et utvalg medlemmer av Hørselshemmedes Landsforbund i yrkesaktiv alder for å undersøke hvilke tjenester de har fått tilbud om, og hvilke tilbud de har valgt å benytte seg av samt hvilke behov de opplever å ha. Denne undersøkelsen skal gjøres gjennom et nettbasert spørreskjema som sendes ut via HLF. Undersøkelsen skal avdekke det reelle tjenestetilbudet med hørselsfaglig kompetanse som tilbys yrkesaktive personer med nedsatt hørsel. I tillegg skal den avdekke hvilke aktuelle instanser i stat og kommune med tilbud som er ment å forhindre utstøting fra arbeidslivet, som denne målgruppa har fått tjenester fra, og om informantenes reduserte hørsel har vært et eksplisitt tema i arbeidet. Undersøkelsen skal også avdekke hvilket behov den enkelte person med nedsatt hørsel opplever å ha for å kunne stå i jobb, det vil si om de opplever å ha et bistandsbehov eller ikke. Det innebærer at spørreskjemaet må inneholde spørsmål om opplevd fysisk og psykisk helse samt hvilke områder den enkelte opplever som krevende i arbeidslivet. Dessuten vil det bli spurt om omfang av sykemeldinger og i hvilket omfang sykemeldinger direkte eller indirekte kan relateres til hørselshemming. For de som ikke er i jobb, vil det bli spurt om årsaker til sykefraværet og om det skyldes hørselshemming.

Utvalg

Den kvantitative undersøkelsen bør ha et så bredt utvalg som mulig og som på den måten er representativt for gruppen personer i yrkesaktiv alder med hørselstap. Det innebærer at utvalget bør ha en god spredning hva gjelder alder, kjønn og geografisk bosetting. For å nå et stort antall personer er det nødvendig å komme i kontakt med informantene gjennom en kanal med en bred kontaktflate. En slik bred kontaktflate er det per i dag kun HLF og hørselssentralene ved helseforetakene som har. Det er i dag 32 hørselssentraler som diagnostiserer hørselstap og tilpasser høreapparat. Disse sentralene har ikke kapasitet til å betjene hele behovet, og det er et stort antall private aktører som søker å fylle hullene i det offentlige tilbudet. Forskjellene i tilgang på offentlige og private aktører er i stor grad geografisk betinget. Situasjonen innebærer at hørselssentralene og de private aktørene i liten grad gir tilgang til en bred populasjon, og store skjevheter vil kunne oppstå ved bruk av dem til rekruttering.

Å rekruttere informanter gjennom en brukerorganisasjon, som Hørselshemmedes Landsforbund, kan være problematisk fordi medlemsmassen ikke nødvendigvis utgjør et representativt utvalg for populasjonen hørselshemmede. Det antas at det er omtrent 700.000 hørselshemmede i Norge i dag. HLF er visstnok verdens største brukerorganisasjon innen hørsel og har over 56.000 medlemmer⁵.

⁵ <http://www.hlf.no/Om-HLF/Bli-medlem/> Hentet 05.06.14

Noe av årsaken til at HLF har et så høyt medlemstall kan knyttes til en erstatningsavtale de tilbyr alle sine medlemmer. Når en person har fått tildelt høreapparat, står han eller hun selv ansvarlig for et eventuelt tap. Det innebærer at man selv må dekke kostnadene ved å skaffe seg nytt/nye hvis apparatet (-ene) blir borte eller går i stykker uten at leverandøren kan klandres. HLF tilbyr en gunstig erstatningsordning ved tap av høreapparat for sine medlemmer og blir følgelig en attraktiv brukerorganisasjon. I tillegg oppgir medlemmene i brukerundersøkelser at behovet for informasjon er en vesentlig grunn til å være medlem. Gjennom sitt høye medlemstall kan en anta at organisasjonen også har en bredere medlemsmasse enn det mange andre interesseorganisasjoner kanskje har, og utvalget blir følgelig mindre skjevt.

HLF har per 03.06.14 16.029 medlemmer i yrkesaktiv alder (18-67 år). 55 % av disse er registrert med e-postadresse. Spørreundersøkelsen vil bli sendt ut til alle medlemmene i rett alder med registrert e-postadresse (omtrent 8.800 personer) og vil følgelig dekke halvparten av populasjonen av medlemmer i organisasjonen. HLF har gitt tilsagn til å sikre tilgang til utsendelse av spørreundersøkelsen gjennom deres medlemsregister. Det vil være en tverrsnittsundersøkelse hvor det vil bli foretatt deskriptive analyser for å avdekke graden av arbeidsdeltakelse og bruk av hørselsfaglige og arbeidsrettede ytelser. Med bakgrunn i undersøkelsens omfang og dens deskriptive karakter skulle styrkeberegning ikke være nødvendig. Regresjonsanalyser vil bli foretatt for å undersøke sammenhenger mellom faktorer som arbeidsevne, kjønn, yrkesgrupper, utdanningsnivå og arbeidsdeltakelse.

Med tanke på at utvalget i denne delen av undersøkelsen er foretatt uten tilstrekkelig randomisering, vil det i etterkant bli undersøkt i hvilken grad utvalget er skjevt. Det vil bli gjort gjennom å sammenligne med befolkningen som helhet med tanke på kjønn, alder, yrke og utdanning. Disse dataene forventes å være tilgjengelige hos Statistisk Sentralbyrå.

3.1.2 Kvalitativ intervjustudie

Prosjektets hoveddel vil bestå av en kvalitativ undersøkelse hvor stipendiaten skal intervjuer hørselshemmede arbeidstakere og deres arbeidsgivere om hvordan de opplever deltakelsen på arbeidsplassen. I hvilken grad opplever den hørselshemmede arbeidstakeren å være inkludert på arbeidsplassen, hva slags slitasje opplever vedkommende, hvilke faktorer på arbeidsplassen oppleves som hemmende eller fremmende på deltakelse og inkludering. Det vil også bli stilt spørsmål om arbeidstakers og arbeidsgivers kunnskap om virkemidler og muligheter. Det er valgt å inkludere begge disse informantgruppene for å få belyst problemstillingen fra to sider og fange nyanser og mangfold.

Arbeidsgiver vil få spørsmål knyttet til i hvilken grad det legges til rette for den hørselshemmede arbeidstakeren, om det legges planer eller brukes virkemidler for å forebygge eller løse problemer som oppstår, og om arbeidsgiver kjenner til hvilke behov en hørselshemmet arbeidstaker har for tilrettelegging. Det antas at på enkelte arbeidsplasser vil det i liten grad være planer for forebygging eller tilrettelegging, og at det generelt er et lavt bevissthetsnivå. Det vil derfor være vesentlig å stille spørsmål om holdninger til mulig tilrettelegging og hva slags virkemidler bedriften stiller seg positiv til å vurdere hvis det ble aktuelt. Spørsmål knyttet til universell utforming og bedriftens internkontrollrutiner er også nærliggende å inkludere.

Utformingen av intervjuguiden og tilnærmingen til intervjuene vil ha sin basis i den enkelte virksomhets konkrete arbeid med tilrettelegging for personer med nedsatt arbeidsevne. Intervjuene

vil være semi-strukturerte med åpning for å fokusere på de områdene som er mest relevante på den enkelte arbeidsplass. Det vil bli utarbeidet hovedområder for intervjuene med basis i faglig tilknytning og utviklingsmuligheter, sosial inkludering og tilrettelegging og tilpasningsdyktighet

Utvalg

Undersøkelsen vil følgelig bestå av to utvalg, ett med arbeidstakere og ett med arbeidsgivere. Arbeidstakerne rekrutteres fra det kvantitative utvalget. Her vil det være vesentlig å foreta en teoretisk utvelging for å sikre at utvalget gjenspeiler en maksimal variasjon hvor ytterpunkter innenfor kategoriene gjenspeiles (Dalen, 2011). Slike ytterpunkter defineres i henhold til signifikante resultater fra spørreundersøkelsen. Utvalget skal avspeile ulike dimensjoner innen temaet deltakelse i arbeidslivet og nedsatt hørsel, og slike dimensjoner kan blant annet representeres gjennom store og små bedrifter, offentlig og privat sektor og geografisk (inkludert urban og rural) spredning av virksomhetene. Å sette sammen utvalget på denne måten danner et godt grunnlag for utvikling av kategorier og underkategorier, som igjen er en forutsetning for utvikling av begreper til videre analyse- og teoriutvikling (Dalen, 2011).

Arbeidsgiverne må rekrutteres gjennom de hørselshemmede arbeidstakerne. Å forsøke å rekruttere på andre måter vil være vanskelig med tanke på å finne en kanal hvor arbeidsplasser med hørselshemmede arbeidstakere kan nås. Det vil også være mest hensiktsmessig å se den samme arbeidsplassen fra to sider. Representant fra arbeidsgiversiden bør være arbeidstakers nærmeste leder da det vil være den personen som har best kjennskap til personen og har oppfølgingsansvaret og dialogen med arbeidstakeren.

Dataanalyse

Dataene fra intervjuene vil bli bearbeidet og analysert ved hjelp av «grounded theory» (Corbin & Strauss, 2008), som er en metodologi som tar sikte på å utvikle teoretiske konstruksjoner på grunnlag av kvalitative data. «Grounded theory» baserer seg på antakelser om at vår ytre verden er en symbolsk representasjon, og at den sammen med våre indre verdener blir skapt og gjenspektret gjennom samhandling (ibid.). Disse antakelsene som grunnlag for «grounded theory» sammenfaller med sosialkonstruksjonismens forståelse av samfunnet. Tilnærmingen består av et utvalg analyseverktøy som kan bidra til interaksjon mellom forsker og dataene for blant annet å stimulere til konseptuell tenkning, å øke sensitiviteten og frembringe alternative tolkninger av dataene (ibid.). Verktøyet er «tenketeknikker» for å legge til rette for kodingsprosessen hvor hensikten er å utvikle nye begreper. Hvilke av verktøyene innen «grounded theory» som vil bli benyttet i denne analysen, vil avhenge av dataenes egenart og analyseprosessen. Eksempler på verktøy innen denne metodologien er bruk av spørsmål, sammenligninger, refleksjon rundt ords ulike betydninger, språkanalyse, uttrykte følelser og situasjoner knyttet til dem, granskning av narrativs struktur og hvordan de er organisert (ibid.). Målsettingen med dataanalysen er å finne karakteristiske mønstre i materialet som kan avdekke barrierer og suksesskriterier for deltakelse i yrkeslivet sett gjennom arbeidsgiver og arbeidstaker, og på hvilken måte deres samhandling bidrar til en konstruktiv utvikling.

4 Fremdriftsplan

1. semester: Søknad om nødvendige godkjenninger, utforming av spørreundersøkelse, litteraturstudier.
2. semester: Pilot av spørreundersøkelse, avklaring av endelig utvalg, utsendelse av spørreundersøkelse, litteraturstudier.
3. semester: Analyse av kvantitative data, skriving av artikkel, utforming av intervjuguide.
4. semester: Utforming av teoretisk utvalg, pilotstudie av intervjuguide, oppstart av intervjuer.
5. semester: Transkribering, intervjuer, analyse av kvalitative studier, skriving av artikkel.
6. semester: Skriving av artikkel, ferdigstille endelig skriftlig arbeid/kappe.

5 Budsjett

INNTEKTER	2015	2016	2017	TOTAL
ExtraStiftelsen	665000	684950	705499	2055449
UTGIFTER	2015	2016	2017	TOTAL
Lønn, sosiale utgifter	605000	624950	645499	1875449
Innkjøpte tjenester/honorarer	15000	20000	25000	60000
Materiell/utstyr	20000	15000	15000	50000
Andre utgifter	25000	25000	20000	70000
Delsum	665000	684950	705499	2055449
BALANSE	0	0	0	0

6 Publisering og formidling

Resultatene fra forskningen vil bli publisert i form av en artikkelbasert doktoravhandling. Det vil bli skrevet minimum tre artikler for publisering i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter. Første artikkel vil basere seg på de kvantitative dataene. Hovedtema for artikkelen vil være hva slags tjenester og hvilken grad av oppfølging hørselshemmede i yrkesaktiv alder trenger for å hindre utstøting fra arbeidslivet. Artikkel nummer to vil basere seg på de kvalitative dataene. Den skal beskrive arbeidsgivers og arbeidstakers bilde av arbeidssituasjonen og gjennom det bildet synliggjøre barrierer og suksesskriterier for tilfredsstillende deltakelse sett fra begges ståsted. Her vil det bli utarbeidet forslag til hvordan arbeidsgiver og arbeidstaker kan forbedre sin samhandling seg i mellom og med andre aktører, som for eksempel NAV. Tredje artikkel vil ta utgangspunkt i både de kvalitative og de kvantitative dataene og gjennom resultatene fra begge undersøkelsene foreslå et rehabiliteringstilbud som skal kunne øke mulighetene for hørselshemmede å kunne være lenger i

arbeid og med en mulig høyere deltakelsesgrad. Med tanke på at undersøkelsen genererer en relativt stor mengde data, er det en målsetting å publisere ytterligere artikler hvor tema avhenger av hvilke resultater undersøkelsen avdekker.

I tillegg til artikler vil resultatene bli presentert på konferanser og seminarer med tema arbeidsrettet rehabilitering. Ulike hørselsfaglige fora vil også være aktuelle for formidling. Det vil i tillegg bli skrevet kortere artikler eller innlegg i tidsskrifter innen arbeid og velferd basert på resultatene fra studien. Med tanke på undersøkelsens potensial for ny kunnskap, vil det bli utformet en presentasjonsplan overfor NAV slik at resultatene vil kunne komme til nytte på de ulike nivåene av tjenestetilbud til målgruppa.

7 Studiens nytteverdi

Hørselshemming er utbredt i befolkningen, og det antas at antallet er økende blant annet gjennom økt forekomst av støyskader. Samtidig er det et stort behov for arbeidskraft og en uttalt målsetting om at vi skal ha et inkluderende samfunn med like muligheter for alle. Resultater fra undersøkelsen vil avdekke viktige forutsetninger for yrkesdeltakelse for mennesker med nedsatt hørsel og beskrive deres deltakelse i dag og hvilket rehabiliteringstilbud de får. Studien vil derfor ha en nytteverdi for alle arenaer hvor det jobbes med sysselsettingsspørsmål knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne, også for kommunenes koordinerende enheter for rehabilitering. Særlig betydningsfull vil den være for de tjenesteyterne som bidrar overfor hørselshemmede, spesielt innen de deler av hørselsomsorgen hvor et potensielt behov for videreutvikling av tjenestene er blitt avdekket.

Det forskes i dag lite innenfor fagfeltet hørselshemming i Norge, og forskningsbasert kunnskap er følgelig begrenset, særlig innenfor gruppa voksne. Det er et stort behov for å fremskaffe empiri i forbindelse med ulike sider ved konsekvensene av hørselstap når det gjelder muligheter for deltakelse, og denne studien vil bidra til dette.

Referanseliste

Arbeids- og sosialdepartementet (2012). *Arbeidsrettede tiltak*. NOU 2012: 6

Clausen, T. (2003). *Når hørelsen svigter. Om konsekvenserne af hørenedsættelse i arbejdslivet, uddannelsessystemet og for den personlige velfærd*. København: Socialforskningsinstituttet.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research* (3. edition). Thousand Oaks: Sage Publications

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget

Falkenberg, E.S. & Kvam, M.H. (2012). Hørselshemming og audiopedagogikk i et tverrfaglig perspektiv. I *Spesialpedagogikk*. Befring, E., Tangen, R. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Gergen, K. (2010). Social Constructionist Ideas, Theory and Practice. Nettforelesning: <http://vimeo.com/15676699>

ICF (2006). *Internasjonal klassifisering av funksjon, funksjonshemming og helse*. IS-0355

Johannessen, E., Kokkersvold, E. & Vedeler, L. (1997). *Rådgivning. Tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget

Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Otta: Tano Aschehaug

Loisel, P. & Durand, M.J. (2005). *Applying transdisciplinarity to the complexity of work disability prevention*. 2nd World Congress on Transdisciplinarity. Brazil

Normann, T., Sandvin, J.T. & Thommesen, H. (2013). *Om rehabilitering. Helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset*. Oslo: Kommuneforlaget.

Norvoll, R. & Fossetøl, K. (2010). *Funksjonshemmede og arbeid. En kunnskapsstatus*. Arbeidsforskningsinstituttet AFI-notat 13/2010

Sosial- og helsedirektoratet (2007). *Å høre og bli hørt. Anbefalinger for en bedre høreapparatformidling*. Rapport IS-1483.

Ssb.no (2013). *Funksjonshemmede, arbeidskraftundersøkelsen, 2013, 2.kvartal*. <http://ssb.no/akutu>. Hentet 02.06.14.

Sosialdepartementet (2002-2003). St.meld. nr. 40. *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*

Statens helsetilsyn (2000). *Veileder i habilitering og rehabilitering av mennesker med synstap og hørselstap*. Oslo: IK - 2715

Tøssebro, J. (2010). *Hva er funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget